

13065

ДРНОГОРСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЈЕТНОСТИ

Митар Пешикан

Једно средњовјековно дечанско село
западно од Бијелог Поља

Mitar Pešikan

A MEDIEVAL DEČANI VILLAGE WEST OF BIJELO POLJE

Посебан отисак из ГЛАСНИКА Одјељења умјетности, књига 3.

ТИТОГРАД
1981.

МИТАР ПЕШИКАН

ЈЕДНО СРЕДЊОВЈЕКОВНО ДЕЧАНСКО СЕЛО ЗАПАДНО ОД
БИЈЕЛОГ ПОЉА

I

У Дечанској хрисовуљи, даровници којом су Стефан Дечански и Душан одредили посједе новоподигнутом манастиру, међу дарованим селима помиње се и село Јаблчно. Хрисовуља се сачувала у три старе верзије, које нијесу писане у исто вријеме, а све три су нам сад доступне захваљујући узорном издању новосадског Института за лингвистику, које су приредили и снабјели научним коментаром П. Ивић и М. Грковић (Павле Ивић и Милица Грковић: *Дечанске хрисовуље*, Нови Сад 1976). *Јаблчно* се помиње у све три верзије, што значи да је спадало у основни, првобитни посјед манастира, а не у накнадне дарове.

У старијој опширној верзији хрисовуље, коју издавачи оправдано одређују као другу у хронолошком реду настајања (ДХ II), читамо:

„И приложи Краљевство ми Марка Костића, и з-дѣт'ју, и селом Јаблчни... А Чрни му врх засел'је, у Комштици сѣнокоси, а мебе му како пут греде од Бевчине [или Гевчине] уз гору, у Кошуту, и у Савин сѣнокос“ (нав. дјело, стр. 130; текст овдје и даље наводим у транскрипцији, према вјероватном тадашњем изговору).

У најмлађој верзији (ДХ III) — писаној за владе Душанове, више година послѣ смрти Стефана Дечанског — текст о Јаблчном дословно је исти, осим што умјесто „селом Јаблчни“ у ДХ II у трећој верзији налазимо исправније: „и селом Јаблчним“ (стр. 262. нав. дјела).

У најстаријој пак верзији (ДХ I), која је знатно краћа и има облик свитка а не књиге, налазимо:

„И у Љубовић'ској жупѣ Марко Костић, и с дѣцом, и с селом Јаблчном. И Чрни му врх засел'је, у Комштици сѣно да си коси, а меба му како пут греде од Бевчине [Гевчине?] уз гору, у Кошуту, и горѣ у Савин сѣнокос“ (стр. 67).

Дечанско село Јаблчно (или можда Јаблчна) остало је досад непознато. О њему Р. Ивановић, истраживач размјештаја дечанских посједа, каже:

„Село Јабучно на терену није се нашло. Мора да се изгубило или се спојило са којим од суседних села. Црни Врх, с којим се Јабучно граничило, такође се не може на терену наћи, али се може утврдити да тај Црни Врх није ни онај у Васојевићима, ни онај код Пећи, него неки заселак који је био у овој жупи [ријеч је о жупи Патково], али се до сада није очувао, нити се као насеље може локализовати“ (Историјски часопис IV).

Иако, дакле, Ивановић није нашао никаквих ономастичких доказа за смјештај Јабучног, он га по општој вјероватноћи укључује у жупу Патково и на приложеној карти смјешта га близу Баковице, с наше стране државне границе. До сличнога је налаза довело и домишљање И. Јастребова (Споменик СКА XLI), који је у имену Љубовинске махале у Баковици видио могући траг имена старе Љубовићске жупе. — Опрезније је поступила Милица Николић, која — истражујући простирање Паткова (Историјски часопис XVIII, 207—213) — не преузима Ивановићеву претпоставку о Јабучном; видјећемо ниже да је та опрезност овдје била сасвим умјесна.

II

Трагање за овим посједом природно је најприје усмјерити на саму *Љубовићску жупу*, као шири и знатнији појам, са изразитијим именом, гдје је мања опасност случајног понављања имена (ономастичке хомонимије) него за име *Јаблчно* и, поготово, за *Црни врх*; познато је, наиме, да се веома често изводе земљописна имена од фитонима *ј а б у к а*, а такође да многа брда носе име *Ц р н и в р х*. Идући тим путем, налазимо у даровници краља Уроша Богородичиној цркви у Стону да се цркви дарује „на Лиму село Церова и Мочила“, „село Крокочево а засел’је му Челча“, „село Недакуси“, а затим — што нам је овдје најзанимљивије — „уљ’јаревина Љубовићева Лука“. Како уз ову уљаревину (пчеларник) нема никаквих међаша ни оријентира, податак сам по себи не би био од веће употребљивости да не постоји и друга повеља сличнога садржаја.

Исти је владар, наиме, издао даровницу и Петровој цркви на Лиму, гдје опет видимо поменута села Церова, Челча, Крокочево, а понављања има и још доста. Ова је повеља у ствари обнављање даровнице кнеза Мирослава и Стефана Првовјенчаног, а двојно даровање истих посједа ваљда значи да су заправо били дати хумској епископији, чије је сједиште наизмјенично било на Лиму и у Стону. Ова је друга повеља испржнија, јер поред имена села наводи и доста међаша (уп. С. Новаковић: *Законски споменици . . .*, 593—597 и 600—602, такође Споменик СКА III, 8—11). Напоређност садржаја омогућава нам да и у другој повељи, упркос оштећености текста, идентифику-

јемо исти посјед који се у првој даровници зове „уљаревина Љубовићева Лука“, те да искористимо и помене међаша. Тај општењени текст гласи:

„Уљаревина на Љубов...“

...вчина, а међа је у долње чело Луке поток, и ус-поток кон Савина сѣнокоса, у Локв, у горње чело Луке поток, и ус-поток право у Србево брдо, и по Србеву брду по дѣлу“.

Понављање основе Љубовић- и заједнички међаш „Савин сѣнокос“ доказују да је уљаревина Љубовићева Лука сусјед села Јабучно. Истим методом откривају се још два сусједа ових посједа:

село Церова, у чијим се међама помињу Чрнилна стѣна, Борошевина и „на Србеве брдѣ сѣнокос Савин“,

и село Растетина, чији су међаши опет Србево брдо и „Љубовићски дѣл“ (бријег, гребен), затим Кипрник, Скочигорина, ријека Лѣшница и др., а по неким заједничким међашима види се да су му на другој страни сусједи Челча и Крокочево.

III

Овим већ имамо сасвим довољно елемената да потражимо ову групу посједа према данашњим земљописним именима. Налазимо их у међурјечју Лима и његове лијеве притоке коју на топографским картама означавају као „Љубовија“, али мјештани чувају изворнији назив: *Љубовића*. То је рјечица која протиче крај Томашева (ранији назив: Шаховићи) и улива се у Лим нешто узводно од Бијелог Поља. Провјера на картама, у бјелопољском катастру и код мјештана показала је да се западно од Лима и Бијелог Поља налазе, поред других објеката и имена:

Церово, село у сливу рјечице која се улива у Лим мало узводно од Бијелог Поља, тј. некадашња *Церова*;

јужније од њега *Чрнионица*, одраз истог имена као и *Чрнилна стѣна*, и *Борошевине* — стара *Борошевина*;

рјечица *Лешница* (*Лѣшница*), лијева притока Лима са ушћем у самом Бијелом Пољу, уз коју идући наилазимо на село *Чеоце*, а то је некадашња *Челча*, док нешто сјеверније остаје *Крокочево*, које се и у средњем вијеку тако звало;

даље ка сјеверозападу *Скочигорина* и јужније од ње, на самом развођу Лима и Љубовиће, *Кипреник* (некад *Кипрник*); обоје су били међаши старе *Растетине*, која се као име села не чува, али траг има у имену косе *Растетине* (или у неоправданој корекцији: *Храстетине*), изнад Бијелог Поља;

на самој Љубовићи, јужно од Томашева, *Пањска Лука*, гдје је могла бити и уљаревина *Љубовићева Лука*;

и коначно, јужно од ње, између Љубовиће и развођа према Лиму — село *Јабучно*, тј. Јабучно Марка Костића из Дечанске хрисовуље.

Сагласност распореда поменутих мјеста са оним што се очекује на основу текста повеља не оставља мјеста никаквој сумњи у идентификацију овог дечанског посједа. Додајмо овоме да у подацима катастра налазимо и топоним *Гевчина* (као предно у оквиру Јабучног), што су потврдили и неки информатори; иако би се према начину писања у Дечанској хрисовуљи прије очекивао лик Бевчина него Гевчина, сигурно је у питању исто име, што значи још једну потврду изложене идентификације села Јабучно.

IV

Овим долазимо и до једног извора антропономастичких података за овај крај, јер су у двије верзије Дечанске хрисовуље (ДХ II и ДХ III) поименично набројени и људи из Јабучнога. Како је поред челника Марка Костића набројено 35 људи, а петорици од њих је наведено и очево име (у облику привидног презимена на *-ић*), овај списак садржи укупно 40 антропономастичких података, засвједочујући ова имена:

Богиша × 2, Богоје

Братош, Братѐн

Буђен

Величко

Дабижив

Дароје

Добреч, Доброје, Доброман

Дражоје

Мекиња

Милан, Милко (или Миљко), Милтѐн, Милѐн, Милџ

Мироје

Плнош, Плношевић (очинство, од имена Плнош)

Прибоје × 2

Продан, Продоје

Прѐмиловић (од Прѐмил)

Радмуж, Радослав × 4, Радославић (од Радослав), Радоста × 2,

Радѐновић (од Радѐн), Раѐ

Утѐша, Утѐшић (од Утѐша)

Хранџ

Иако је невеликог обима, овај списак добро показује основне одлике антропомастике која је владала у Јабучном, по свој прилици и у другим околним предјелима.

— Имена су веома разноврсна, и по основним форматима и по наставцима. Понављања је мало, и само се пет имена јављају дво-струко, а једно (*Радослав*) петоструко.

— Сва су имена људи из Јабучног словенског поријекла. Једино се из тога издваја сам старјешина села *Марко Костић*, и својим именом и очевим (*Коста*), јер оба имена припадају међународном хришћанском фонду. То би могло значити да је сеоски главар доведен однекуд са стране.

— Презимена још не постоје. Потребно диференцирање постиже се очинством (очево име са наставком *-ић*), нпр. *Радослав Плношевић* и *Радослав Радћновић*, или преко других чланова породице: *Братён а брат му Радослав*, или: *Доброман а брат му Плнош и Радослав*.

— Прилично су потиснута различитим прерадама класична словенска сложена имена, којих у другим дечанских посједима има процентуално више (нпр. у Граду код Плава: Богослав, Радослав, Драгослав, Хранимир, Нёгослав, Скоровој, Братислав, Јарослав, Велимир, Доброслав, Милдраг).

— Међу именима из Јабучног нема неких карактеристичних двосложних модела, као што су Граде, Храње, Прибе, Драже, Раде, Богде, Тврде (имена из бањског катуна Смудирога, вјероватно јужно од Комова, тип карактеристичан и за неке друге средњовјековне катуње), или Прибо, Рако (у то вријеме још риједак тип, који ће касније бити доминантан у Црној Гори и сусједним динарским предјелима). Такође нема имена изведених од *влк* (вук), као ни других имена изведених од назива животиња, а ни имена у којима би се огледале заштитне празновјерице, од основа негативног или одбојног значења (типа Грдан, Грубиша, Мркоје и сл.).

Summary

A MEDIEVAL DEČANI VILLAGE WEST OF BIJELO POLJE

by Mitar Pešikan

The medieval willage *Jablčno* (Jabučno) was mentioned in the Dečani official document with a gold seal whereby Stefan of Dečani and Tzar Dušan determined the possessions of the newly erected Dečani Monastery. The Jabučno village remained unknown to science (the fact that geographical names are very often derived from the phytonym *jabuka* — apple — made its discovery even more difficult). However, on the basis of analyses of old documents and maps from the Bijelo Polje land-registry, the author established that the Jabučno village, mentioned in the Dečani official document, is situated west of the town of Bijelo Polje, »between the (rivulet) Ljuboviđja and the watershed towards the river Lim«.